

Poročila, ocene

Analiza dejavnikov timskega dela v prvem razredu devetletne osnovne šole

(Dr. Fani Nolimal o svoji doktorski disertaciji)

V raziskavi obravnavam dejavnike uspešnega timskega dela v prvem razredu devetletne osnovne šole. Osrednjo pozornost namenjam timskega poučevanju, ki pomeni v slovenskem šolskem sistemu razmeroma nov pedagoški model. Njegov izvor in razvoj pojasnujem s teoretičnimi podmenami vedenjske, humanistične, kognitivne in socialne teorije osebnosti, iz katerih so izpeljane vodilne teorije poučevanja in učenja. Pri proučevanju dejavnikov timske uspešnosti izhajam iz predpostavke, da na timsko delo poleg sistemskih pozitivno učinkujejo temeljite organizacijsko-materialne, vsebinske in strokovne priprave, strokoven pristop k oblikovanju timov in razvoju timskega sodelovanja ter skrbno timsko izvajanje posameznih etap vzgojno-izobraževalnega dela, z didaktično-metodično in pedagoško-psihološko evalvacijo vred. Upravičenost predpostavke v teoretičnem delu raziskave preverja skozi tri časovne faze: priprave na timsko delo, sestavljanje in oblikovanje timov ter timski proces, tj. poučevanje in učenje. Ob tem podrobneje preučuje tudi tiste systemske, organizacijske, kadrovske in vsebinske rešitve devetletne osnovne šole, ki zadevajo timsko poučevanje in prvi razred. Empirični del, ki je osredotočen na proučevanje dejavnikov uspešnega timskega dela v šoli, podrobneje v delovanje učnih tandemov v prvem razredu, temelji na teoretičnih izhodiščih, zato vsebinske vidike problema analiziram v identičnih časovnih fazah, tj. od priprav na timsko delo do spremljanja in podpore timskega delu.

V *fazi priprav na timsko delo* teoretični viri poudarjajo potrebo po sistemskih spremembah in spremenjeni, timski organizacijski strukturi šole, po ustreznih prostorskih možnostih in materialni opremljenosti, kot tudi po dodatni strokovni, pedagoško-psihološki in didaktično-metodični usposobljenosti učiteljev in vzgojiteljev za poučevanje in učenje v timu oz. tandemu. Na podlagi odgovorov anketiranih ravnateljev, učiteljev in vzgojiteljev ugotavljam, da so šole v vzorcu vzpostavile timsko strukturo na ravni oddelkov kot tudi na ravni razredov, da so omogočile učiteljem in vzgojiteljem poprejšnje strokovno usposabljanje v okviru modulov ali posebnih strokovnih srečanj na fakulteti, Zavodu RS za šolstvo in na šolah. S tem ocenjujem, da so šole v vzorcu priprave na timsko delo opravile globalno ustrezno, vendar pa sem ugotovila, da se je količina priprav na šolah drugega kroga in s tem priložnosti za simulacije timskega dela, ki omogočajo izkušensko učenje, zmanjšala, kar za kakovost timskega poučevanja

ja in učenja zagotovo ni dobro. Več pozornosti bo treba v prihodnje posvetiti tudi strokovnim pripravam na timsko delo, kajti z njimi so bili učitelji in vzgojitelji najmanj zadovoljni.

V fazi sestavljanja in oblikovanja timov teoretični viri navajajo potrebo po preudarnem, postopnem in demokratičnem postopku oblikovanja učnih timov in razvoju timskega sodelovanja. Izpostavljajo tudi nekatera merila oz. znanje in kompetence, npr. strokovne spretnosti oz. veščine, spretnosti medsebojnega komuniciranja, spretnosti timskega dela, spretnosti upravljanja in vodenja, ki naj bi jih imeli tako učitelji kot tudi vzgojitelji, da bi bili pri timskem poučevanju in učenju kar najuspešnejši. Preudarnost, postopnost in demokratičnost postopkov sestavljanja in oblikovanja timov, uporabo meril, ki zadevajo kognitivne, moralne in praktične kompetence (Terhart 1999), globalno potrjujejo tudi empirične ugotovitve, vendar podrobnejša analitična presoja postopkov izbiranja kandidatov nakazuje kadrovske omejenosti, manjšo zapostavljenost vzgojiteljic pri vključevanju v postopek izbora in pri vrednotenju pomembnosti osebnostnih značilnosti – te so pri učiteljih statistično pomembno vplivale na izbor, pri vzgojiteljih pa ne.

Timski proces, katerega ob posameznih etapah vzgojno-izobraževalnega dela analiziram v tretji časovni fazi, potrjuje, da je njegova učinkovitost pogojena z rednim timskim načrtovanjem in organiziranjem učnega procesa, izvajanjem ustreznih timskih didaktičnih modelov in s sprotno ter končno timsko evalvacijo dejavnikov, ki vplivajo na dinamiko učnega procesa in njegovo učinkovitost. V ta namen se je pokazal kot prikladen vsakodnevni model timskega poučevanja – pri vseh pedagoških urah ali zgolj v pripadajočem deležu ur, ki je tudi najpogosteje v rabi. Navkljub bolj ali manj prikladnim modelom pa je bilo na podlagi odgovorov anketiranih ugotovljeno, da učitelji in vzgojitelji evalvacijo timskega dela na splošno redkeje izvajajo kot druge etape, kar za kakovost dela v tandemu oz. timu in osebno ter profesionalno rast zagotovo ni dobro.

Ob vsem tem je pomembna tudi delitev vlog med učitelji in vzgojitelji in medsebojni dogovor o sodelovanju. Teoretični viri poudarjajo pomen enakopravne in strokovno utemeljene delitve vlog med učitelji in vzgojitelji ter demokratično in procesno oblikovanje pravil oz. dogovorov medsebojnega sodelovanja. Analiza delitve vlog na vzorcu anketiranih je pokazala, kar je logično glede na sistemsko rešitev, da vlogo razredničarke opravljajo učiteljice in da s tem posledično prevzemajo dominantnejšo vlogo pri vodenju dokumentacije, spremljanju in ocenjevanju učencev itn; to po mnenju anketiranih vzgojiteljic – zlasti pri spremljanju in ocenjevanju učencev, negativno vpliva na timsko učinkovitost. Kompleksnost timskega dela in skrb za njegovo učinkovitost narekuje kontinuirano spremljanje in podporo timskega delu na vseh ravneh in sodelovanje vseh udeležencev. V empiričnem delu sem ugotovila, da ravnatelji največ pozornosti pri spremljanju timskega dela namenjajo psihosocialnim dejavnikom, učitelji in vzgojitelji pa realizaciji ciljev, aktivnosti in motiviranosti učencev. Tako skupaj vzpostavljajo komplementaren odnos, ki vodi k timski kohezivnosti, motiviranosti, vzajemnemu zaupanju in sodelovanju, učinkovitemu reševanju timskih problemov, skratka, k avtonomnemu in strokovno suverenemu odno-

su, ki omogoča uspešno timsko delo. Tako eni kot drugi anketiranci timsko poučevanje in učenje ocenjujejo globalno uspešno in navajajo vrsto kakovostnih učinkov timskega dela, kot npr. izmenjavo strokovnih izkušenj in znanja med učitelji in vzgojitelji v timu, diferencirani in individualizirani učni proces, številne priložnosti za individualno ter skupinsko govorno komunikacijo, razgibano didaktično okolje, več sprotne povratne informacije in individualnih spodbud ter individualne pomoči učencem itn. Obstajajo pa seveda tudi v tej časovni fazi nekatera nevralgična področja, ki bi jih bilo treba izboljšati oz. jim posvetiti posebno pozornost. Tako bodo morali odgovorni v prihodnje izboljšati strokovno oporo in pomoč, razmisliti o vsakoletni menjavi para, preobremenjenosti vzgojiteljic, ki timsko poučujejo v dveh oddelkih, manjši vključenosti vzgojiteljic v time prvih razredov na šoli in izoliranosti učnih tandemov, če zaradi objektivnih ali drugih vzrokov nimajo možnosti vključevanja v širše time strokovnih delavcev prvih razredov.

Na podlagi teh ugotovitev in ugotovitev, ki sem jih predstavila prej – v posameznih časovnih fazah, sem empirično proučevanje dejavnikov timskega dela sklenila. Ugotovila sem – na podlagi posrednih dokazov, da je timsko poučevanje doseglo svoj primarni namen, kar pomeni, da je *izboljšalo učni proces in tako zadostilo potrebam šestletnih otrok*. Teoretično in empirično analizo dejavnikov timske uspešnosti v posameznih časovnih fazah v sklepnem poglavju disertacije strnem in v obliki preglednice prikažem konkretne usmeritve oz. priporočila za izboljševanje timskega dela v šoli. Prikazan *seznam predlogov in priporočil oz. dejavnikov timske uspešnosti* zapolnjuje vse tri časovne faze, po katerih poteka razvoj in vzpostavitev timskega sodelovanja in zapolnjuje vsa štiri vsebinska področja, ki sem jih v teoretičnem in empiričnem delu natančneje proučila.

Citati iz ocen disertacije:

*

»Iz vsega povedanega je razvidno, da kandidatka več kot korektno obvlada teoretično zasnovo timskega dela in da jo smiselno aplicira v šolski prostor na teoretski ravni. Poznavanje problematike pa ji služi kot osnovni okvir za analizo konceptualnih rešitev v prvem triletju osnovne šole, ki predstavljajo okvir timskega delu v prvem razredu. Raziskovalka naredi še korak naprej in se spoprime z realizacijo teh rešitev v pedagoški praksi. V tem smislu predstavlja teoretski del naloge tudi izviren prispevek k pedagoški znanosti.«

*

»Večinoma je avtorica potrdila izhodiščne hipoteze, kar še dodatno potrjuje oceno poglobljenosti teoretskega pristopa in bogate avtoričine izkušnje na šolskem in zlasti didaktičnem področju. Dobljeni odgovori in nova spoznanja pomenijo pomemben prispevek k raziskovanju izbrane problematike.«

*

»Empirični del disertacije se zaključi z originalnim povzetkom raziskovanja in v obliki preglednice izdelanimi priporočili za izboljševanje timskega dela v šoli. Doktorska disertacija je na tej točki dokazala tisto, kar se v strokovni literaturi le deduktivno sklepa. V tem delu disertacija predstavlja originalni prispevek k znanosti na eni strani, na drugi pa je realna osnova za nadaljnji razvoj tandemskega dela v prvem razredu. S tem se odpirajo vrata za drugačno didaktično organizacijo pouka v šoli na sploh, to je uvajanje timskega poučevanja in učenja v ostale razrede šole.«

*

»Ugotovitve disertacije 'Analiza dejavnikov timskega dela v prvem razredu 9-letne osnovne šole' ... Fani Nolimal so v pomembni meri prispevale k razvoju teorije in prakse šolske pedagogike pri nas. Hkrati pomenijo osnovo za reflektirano prepoznavanje dejavnikov uspešnega timskega dela v edukacijski praksi. Disertacija je izvirno znanstveno delo, ki je pomembno za pedagoško stroko in šolsko prakso.«